

Секція: Економічна безпека

ОСТРОВСЬКИЙ І. В.
аспірант Державної установи
«Інститут економіки
природокористування та
сталого розвитку» НАН України
м. Київ, Україна

ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНІ ВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ТЕХНОГЕННОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Проблеми екологічної та природно-техногенної безпеки набули в Україні на сучасному етапі економічного розвитку надзвичайної гостроти. Для вирішення цих проблем необхідна розробка наукових засад екологічної безпеки та екологічної модернізації потенційно небезпечних виробництв України, методологія її практичної реалізації системою забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки, державно-управлінські механізми її реалізації. Здійснення державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки насамперед повинно передбачати визначення пріоритетів цілей та елементів державної влади щодо їх досягнення. [2, с.214-217]

Закони України серед пріоритетів національних інтересів окреслюють екологічний аспект як забезпечення екологічно та техногенно-безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Розробка державної політики забезпечення екологічної модернізації - це шлях до вирішення та попередження екологічних та техногенних проблем. [1, с.78]

Україна належить до держав з високим рівнем негативних екологічних та природно-техногенних наслідків виробничої діяльності. У структурі промислового потенціалу України потенційно небезпечні виробництва мають значну питому вагу. В цілому по країні на них

припадає близько 43% вартості промислово-виробничих основних фондів, близько третини обсягів виробництва.

Криза в економіці, яка супроводжується збільшенням частки застарілих технологій і обладнання, зниженням рівня модернізації, оновлення виробництва підвищує ризик техногенних катастроф та збільшення кількості потенційно небезпечних виробництв. Входження України до ринкової економіки, нове реформування промислового комплексу переміщують акценти у системі передумов і факторів, які впливають на розвиток і розміщення її продуктивних сил. Їх територіальна організація є такою ж важливою, як і технологічне або соціальне.

Для сталого розвитку національної економіки важливою стає зміна екологічної стратегії - перехід від виявлення екологічної небезпеки до оцінки екологічної модернізації екологічно небезпечних об'єктів. Неможливо зробити виробництво абсолютно безвідхідним і звести забруднення до нуля, але можна оцінити техногенний ризик і зробити його прийнятним, здійснивши моніторинг і розробивши систему екологічної модернізації. Першим кроком має стати зміна функціонального характеру науково-технічних розробок, оскільки усі системи продуктивних сил повинні розвиватися, не вступаючи у руйнівні конфлікти з навколишнім природним середовищем. [3, с.141-143]

Україна – це держава, на території якої розміщена значна кількість ядерних реакторів, великих хімічних і пожежонебезпечних підприємств, складних інженерних споруд. Ці об'єкти можуть стати «мішенями» для диверсій і терористичних актів, актів саботажу і викрадень ядерного палива, інших злочинних дій. Це може спричинити надзвичайні ситуації, що мають небезпечні соціальні й економічні наслідки для держави, її національної безпеки. Враховуючи, що нині відсутній надійний фізичний захист на більшій частині потенційно небезпечних об'єктів, даний аспект

заходів і механізмів забезпечення екологічної безпеки (13,1%) є одним з пріоритетних. [1, с.124]

Серед першочергових державно-управлінських завдань забезпечення екологічної безпеки України науково-технологічної сфери виділяються такі: створення реальних наукових основ забезпечення промислової безпеки, безпеки складних технічних систем, людей і довкілля; розробка методів оцінки небезпеки промислових об'єктів; розробка наукових засад концепції прийняттого ризику стосовно умов функціонування української промисловості; створення банку даних та системи моніторингу техногенної безпеки; розробка прогнозних оцінок і сценаріїв розвитку природних екосистемних змін в Україні та адекватних заходів реагування; розробка соціально-економічних, нормативно-правових та організаційних заходів для стійкого розвитку України в умовах переходу до ринкових відносин з урахуванням загроз, що мають техногенне, стихійне або техногенно-стихійне походження; розробка математичних моделей зниження потенційних загроз промислових об'єктів для розв'язання широкого кола оптимізаційних задач, пов'язаних зі зниженням загроз для населення.

Сучасних технологій потребують базові галузі промисловості, сільськогосподарський сектор, високотехнологічні виробництва. Йдеться, передусім, про ресурсо- та енергозберігаючі технології і матеріали, яким притаманна не стільки безпосередня економія невідновлюваних ресурсів, оскільки принципово інші, раціональніші процеси їх переробки - так звані екологічні технології 2-го порядку. Необхідне наближення до загальносвітового нормативного ступеню чистоти усіх виробництв.

Екологічна компонента висувається в число першочергових у системі забезпечення національної безпеки України. Перелік нових потенційних загроз, який тут наведено, є далеко не повним і свідчить про багатогранність та складність цієї проблеми за сучасних умов. [4, с.70-76]

Отже, створення і впровадження прогресивних, екологічно безпечних технологій і технічних пристроїв, формування відповідних економічних передумов повинно бути домінантою розвитку українського суспільства у найближчій перспективі.

Сьогодні виробництво й умови життя населення настільки зблизилися, що треба постійно враховувати потенціал навколишнього середовища і окремих регіонів з точки зору можливостей його використання. Антропогенний вплив набув небувалих масштабів інтенсивності. Серед видів людської діяльності, яка викликає зміни в навколишньому середовищі, за інтенсивністю на перше місце слід поставити розвиток та розширення міст, потім - видобувну промисловість, будівництво шляхів, розвиток водного господарства.

Особливої уваги потребує обґрунтування розміщення потенційно-небезпечних виробництв, що спирається на такі принципи:

- підприємства використовують тільки поверхневі води;
- потенційно-небезпечні об'єкти не можуть розміщуватися на територіях, які входять до охоронних природних зон;
- питання розміщення потенційно-небезпечного об'єкта має вирішуватися за участю багатьох спеціалістів після комплексного вивчення ареалів, які підпадають під забруднення, проведення екологічної техногенної експертизи;
- до вартості споруд та експлуатаційних витрат об'єкта мають включатися витрати на охорону і відновлення зруйнованого природного середовища;
- при вирішенні питання про розміщення потенційно-небезпечного об'єкта має проводитися експертиза про вплив його технології на здоров'я населення, що мешкатиме навколо нього. [5, с.203]

Поєднання вимог техногенно-екологічної безпеки з досягненням достатнього обсягу виробництва можливе за двох умов: нове виробництво

має використовувати найкращі з існуючих технологій і дотримуватися стандартів якості навколишнього природного середовища.

Шлях підвищення екологічної безпеки полягає в єдності оцінок ступеня вразливості навколишнього природного середовища і можливих наслідків надзвичайних подій. Складність вирішення цих проблем в умовах інтенсивної урбанізації посилюється тим, що багато чинників впливу середовища на людину поєднується з багатоваріантністю і взаємозалежністю самих чинників. Виходячи зі складної екологічної обстановки, потрібно по-новому підходити до вирішення питань розміщення нових підприємств і розширення діючих. Новий підхід визначає пріоритет екологічної безпеки населення і враховує просторову диференційованість природного середовища України.

Література:

1. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування у 2-х т.: [Б. М. Данилишин, А. В. Степаненко, О. М. Ральчук та ін.]. - К.: Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова Думка» НАН України», 2008. Т1. - Природно-техногенна (екологічна) безпека - 2008. - 392 с.
2. Бужимська К.О. Модернізація економіки: технологічно-структурний аспект / К.О. Бужимська // Вісник ЖДТУ. - 2009. - № 3(49). - С. 214–217.
3. Данилишин Б. М. Наукові основи прогнозування природно-техногенної (екологічної) безпеки / Б. М. Данилишин, В. В. Ковтун, А. В. Степаненко - К.: Лекс Дім, 2004. - 552с.
4. Дорогунцов С. Державне регулювання техногенно-екологічної безпеки в регіонах України / С. Дорогунцов, А. Федорищева // Економіка України. - 2002. - № 4. - С. 70–76.
5. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / [відп. ред. С.І. Дорогунцов]. - К.: Агентство "Чорнобильінтерінформ", 2004. - 334 с.